

REFORMÁTUS KÁNTOR

— Szerkeszti: Bódiss Tamás és Dávid István —

Évfordulók éve

„Nappal szeretetét rendeli mellém, éjjel éneket ad számba az Úr; imádságot életem Istenéhez.” Bibliaolvasó kalauzunk a 42. zsoltár eme versét rendelte a 2006. év igéjéül. Idén több jeles zeneszerzőnek lesz kerek évfordulója, Gárdonyi Zoltánnak is. Ez alkalomból húsvét hetében (ápr. 21–23.) emléknapokat tartunk Kecskeméten „Művem a királynak szól” címmel. Hangverseny, előadás és zenés áhítat keretében szólalnak meg Gárdonyi Zoltán, valamint fia, Gárdonyi Zsolt művei.

Pontosan négy évvel ezelőtt álltam be Kecskeméten a református egyházközség kántori szolgálatába. Ebbe a gyönyörű és teljes embert kívánó szolgálatba —a missziói lelkésszel együtt— az egyházmegye esperese, Szabó Gábor iktatott be, így az ő és közel harminc, palástos lelkipásztor igei áldásával kezdhettem meg munkámat. Gárdonyi Zoltán zenei örökségével már jóval korábban találkozhattam. Sajnos csak darabjain keresztül ismerhetem, hisz 1972-től Németországban élt. Már mint lelkészgyermek hallhattam az ő műveit.

Talán életem végéig megmarad egy húsz évvel ezelőtti emlék. Egy nyári, debreceni kántorképző tanfolyamon az egyik kóruspróba után a kórusvezető megkért minket, hogy maradjunk a helyünkön. Felállt Sepsy Károly, a Nagytemplom lelkész-kántora, és bejelentette, hogy nemrég elhunyt Gárdonyi Zoltán professzor. Nem tudom leírni a megrendültséget, amit a hír kiváltott. Éreztem, hogy olyan valaki ment el, akit nemcsak nagyon tiszteltek, de szerettek is.

De nemcsak érzelmileg kötődtem az ügyhöz, mert ezekben az években kezdtem el tanulni az akkor megjelent „Intonációgyűjtemény” darabjait. Miután már kántorizáltam, a gyakorlatban is kipróbáltam Gárdonyi Zoltán és más mesterek orgonakoráljait, intonációit. Ezek mellett, a mai napig, nagyobb szabású orgona- és kórusműveinek sora jelentenek nekem zenei és lelki táplálékot. Sok Gárdonyi-mű alkalmas a liturgiában való használatra. Ezért mindenkit buzdítok arra, magamat is beleértve, hogy keressen, kutasson, tanuljon, mert zenei hitvallása gyönyörű és rangos zenei formákkal, műfajokkal ötvöződik.

Élete példa lehet abban is, hogy „Isten minden időben és a mindenkori történelmi körülményektől függetlenül utat mutat azoknak, akik Őt keresik.” (Gárdonyi Zsolt: *Édesapámról.*) De ne csak az ajándékot, hanem az Ajándékozót is lássuk: „Áldott a férfi, ki az Úrban bízik ...” (Jr 17,7–8).

Mikesi Tibor, a kecskeméti református Nagytemplom kántora

Száz éve született Gárdonyi Zoltán

A magyar református egyházzene utóbbi évszázadának egyik meghatározó személyisége 1906. április 25-én született Budapesten, és húsz éve, 1986. június 27-én hunyt el Herfordban. Munkásságáról, műveiről, a CD-felvételekről, a jubileumi évben tervezett koncertekről, kurzusokról honlapokon tájékozódhatunk (www.gardonyi.de, www.egyhazzene.reformatus.hu). Most az életpálya fontosabb állomásait villantjuk fel és néhány magyarországi eseményről szólunk.

Gárdonyi Zoltán zeneszerzés-tanulmányait 1923-tól 1927-ig Budapesten a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán Kodály Zoltán, majd 1927-től 1930-ig Berlinben Paul Hindemith tanítványaként végezte. Első önálló egyházzenei alkotása is itt készült *Paul Gerhardt* szövegére „Neujahrs gesang” címmel 1929-ben, majd egy évvel később bemutatott diplomamunkája a 114. zsoltár német szövegét vette alapul. A berlini egyetemen egyidejűleg zenetudományi tanulmányokat is folytatott, melyeket 1931-ben a doktorátus megszerzésével zárt le.

Hazatérve egyházzenei munkásságát a soproni Evangélikus Tanítóképző Intézetben és a Teológiai Fakultáson kezdte, emellett a Soproni Zeneegyesület karnagya volt. Ezt követően 1941-től 1967-ig a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola professzoraként fejtett ki szerteágazó tevékenységet. Ő volt a Zeneakadémia 1949-ben feloszlott protestáns egyházzenei tanszakának utolsó vezetője is. Közben 1949-től három tanéven keresztül oktatta az egyházi éneket a budapesti Református Teológiai Akadémián.

Még soproni évei idején tagjává lett a magyar evangélikus egyetemes énektárgyi bizottságnak, ill. a zenei kisbizottságnak, és mindkettőnek munkájában mint „tisztelőbeli lutheránus” vett részt. Meghívott szakértőként közreműködött az 1955-ös evangélikus énekeskönyv szerkesztésében, 1957-ben pedig elvállalta a Református Korálkönyv szerkesztésének vezetését. Ekkor dolgozta ki a közös református-evangélikus kántorképzés tantervét, amely szerint 1958 novemberétől 1961 márciusáig Fóton folyt a tanítás, majd az 1965-ben indult debreceni Országos Református Kántorképző Tanfolyam munkáját alakította ki és vezette hátralevő magyarországi éveiben.

Gárdonyi Zoltán nemzetközileg is nagyra becsült zenetudományi és zeneelméleti munkásságának mindenekelőtt a Bach- és a Liszt-kutatás köszönhet alapvetően fontos új eredményeket. Zeneszerzői életműve felöleli a szimfonikus- és kamarazene, zongora- és orgonakompozíciók, az egyházi és világi szövegű vokális művek továbbá pedagógiai célzatú darabok legkülönbözőbb műfajait. Orgonaművei és bibliai szövegű kórusművei a XX. századi európai egyházzeneben egyedülálló értéket képviselnek.

Gárdonyi Zoltán nevét Magyarországon több intézmény is felvette: Fóton a „Gárdonyi Zoltán Református Énekkar”, Szekszárdon a „Gárdonyi Zoltán Református Együttes”, Veszprémben a „Gárdonyi Zoltán Kamarazenekar” és Biharkeresztesen a „Gárdonyi Zoltán Református Művészeti- és Zeneiskola”.

Előzetes — Zenei események a Gárdonyi-centenárium évében Magyarországon:

március 30. – április 2. Székesfehérvár, a Hermann János Zeneiskolában és a város különböző templomaiban: zenekari est, kórus- és orgonahangversenyek, Gárdonyi Zoltán pedagógiai műveinek bemutatása;

április 3–5. Budapest, Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskola: Gárdonyi Zsolt orgona-mesterkurzusa;

április 9. Miskolc, Avasi templom: kórus- és orgonaest;

április 21–23. Kecskemét: kórus- és orgonahangversenyek, előadások;

április 22. Budapest, Zeneakadémia: a Klarinétverseny újra-bemutatása.

A Magyarországi Református Egyház Zsinatának Missziói Irodája és Ének-Zenei Bizottsága a jubileumi évben *írásbeli pályázatot* hirdet meg két kategóriában.

I. kategória: középiskolás fiataloknak 2–3 fős csapatokban vagy egyéni nevezéssel

II. kategória: 18–30 év közötti korosztálynak csak egyéni nevezéssel

Mindkét kategóriában az alábbi témák feldolgozása közül lehet választani:

1. téma: Gárdonyi Zoltán hitvallása orgonakoráljai tükrében

2. téma: Gárdonyi Zoltán kórusművei és a Károli-Biblia.

A pályamű a kiírt témán belüli részterületet is kidolgozhat —pl. egy darab kiemelt elemzése, összehasonlítás más szerző hasonló darabjaival stb.—, melyet a pályázat alcímeként jelölhet meg.

A dolgozat-pályázatot írásban 2006. május 31-ig lehet benyújtani a Zsinat Missziói Irodájára Bódis Tamás egyházzenei előadóhoz. További információk a www.egyhazzene.reformatus.hu oldalon találhatók.

Huszonöt év Istennek szentelt zenéje

Tegyük most egy képzeletbeli utazást térben és időben a németországi Lübeckbe, az 1700-as évek elejére! Advent első vasárnapja van, az esti vesperás ideje. Néhány megkésett polgárhoz csatlakozva mi is a Mária-templom felé igyekszünk, melynek ódon boltívei egyre jobban kibontakoznak a mindent bebugyoláló puha ködből. A templom már zsúfolásig megtelt. Ha figyelmesen körülnéznénk, talán az ifjú Johann Sebastian Bachot is fölfedeznénk valahol a padosorokban. Igen hosszú utat, mintegy 400 kilométert tett meg azért, többnyire gyalogszerrel, hogy most itt lehessen. Ez az este ugyanis más, mint a többi: a zene, amely egyébként sem mondható elhanyagoltnak még egy „átlagos” lutheránus istentiszteleten sem, most még inkább kiemelt szerephez jut. Az egyházi év nyitányán a templom nagy hírű kántora, Dietrich Buxtehude szólaltatja meg saját orgonaműveit. Természetesen a vecsernyén elhangzó motetták is az ő szerzeményei. Istennek szentelt zenéjével messze földön ismertté tette a lübecki Mária-templom vasárnap esti adventi vecsernyéit.

Ezek az adventi vecsernyék, vagy ahogyan ők nevezték: „Abendmusik”-ok lettek a mai értelemben vett zenés áhítatok elődei és egyben követendő mintái. Ez a hagyomány él tovább a Bolyai úti templom vasárnapi zenés áhítataiban immáron huszonötödik éve, egészen pontosan 1980. március 2-a óta.

Hogy igazán megérthessük ennek a 25 évnek a jelentőségét, idézzük fel, hogy mit jelentett az 1948-as esztendő egyházzenei szempontból! Ami talán mindnyájunknak eszébe juthat, hogy ekkor vezették be azt az énekeskönyvet, amelyet mindmáig használunk, s amelyet Németh László irodalmi szempontból is kiemelkedő alkotásként értékel. Sajnos, szinte ez az egyetlen öröndetes esemény, amelyet elmondhatunk: még ugyanebben az évben föloszlatták a Budapesti Zeneakadémia egyházzene-tanszakát, és lassan fölszámolták a kántorhitoktatói állásokat. Sok jelentős egyházzeneszünk, mint például Gárdonyi Zoltán, végül az ország elhagyására kényszerült.

Röviden szólva, az egyházzene ügye, amelynek ráadásul bizonyos egyházi vezetők értetlen hozzáállása amúgy sem kedvezett, szinte teljesen zátonyra futott. Mind több és több gyülekezet maradt megfelelően képzett kántor és megfelelő színvonalú istentiszteleti zene nélkül, amely egyre inkább csak a gyülekezeti éneklésre korlátozódott. (Hadd jegyezzük meg, hogy a főállású egyházzeneszi vagy kántori állás még napjainkban is ritkaságszámba megy.) Az 1948-ban kiadott énekeskönyv anyaga a legtöbb helyen mind e mai napig ismeretlen(!), a különféle „slágerénekek” megszólaltatása pedig, finoman szólva is, nagy némi kívánnivalót maga után.

Mindenképp ígéretes kezdeményezésnek kell tehát látnunk azt, ami 25 évvel ezelőtt, az országban elsőként és azóta is egyedülálló módon, lelkész-kántorhangszer „összjátékaként” itt létrejöhett a vasárnap délutáni rendszeres zenés áhítatok formájában. Mert mit jelent tulajdonképp nekünk, akik az Istennek szentelt zenében örömet találunk, a „bolyais” zenés áhítat, illetve általánosabban: gyülekezeti zenei élet?

Lehetne szólni például arról, hogy e hangszer mellett orgonaművészek nemzedékei nevelkedhettek föl: 25 év alatt, mintegy 1250 zenés áhítaton 118 organista játszott. (A zenés áhítatok művészeti vezetője, Karasszon Dezső 480 alkalommal szolgált egyedül vagy kamarázva.) Eközben a debreceni zeneművészeti főiskola orgona-tanszaka országos hírűvé nőtte ki magát, és 1994-ben az egyházzene tanszak is megindulhatott.

Lehetne szólni arról, hogy mind a zenés áhítatokon, mind az istentiszteleteken esemény a gyülekezeti éneklés. Hogy tempó, karakter vagy ritmikus szoltáréneklés itt már rég nem kérdés. Hogy énekeskönyvünknek nem csak az a bizonyos „elcsépelet” rétege szólal meg, hanem az is, amely éppenséggel törzsanyagát kellene hogy alkossa a gyülekezeti éneklésnek mindenütt.

Lehetne szólni arról is, hogy nekünk, rendszeres szolgálatot teljesítő gyülekezeti kántoroknak egy-egy elhangzó korálharmonizáció külön esettanulmány: hogyan lehet a megszokott megoldásokon túllépni, a dallamot a szoprán szólam helyett a basszusban vagy esetleg a tenorban megszólaltatni. Vagy, hogyan

lehet az intonációval nem csupán az ének hangnemét és a tempóját megadni, hanem utalni annak mondanivalójára és hangulatára zenei eszközökkel.

Annak jelentőségét is hosszasan ecsetelhetnénk, hogy a zenés áhítatokon és az istentiszteleteken mindinkább hangot kap a kórusmuzsika: a zene megszólal és igévé lesz. Vagy hogy Huszár Gál és kora képviseltethette magát több ízben közöttünk, visszanyúlva ezzel régi gyökereinkhez és olyan istentiszteleti formákhoz, amelyek liturgiája mély, szimbolikus tartalmat hordoz.

Ezek mind valóban fontos és nagyszerű dolgok, de van valami, ami még ezeknél is lényegesebb. Nevezetesen, hogy a prelúdiumok és fugák, koráleljátékok és intonációk, kantáták és különféle kórusművek: vesperás és egyéb liturgiák. Templomban szólalhattak meg és nem másutt. Az Istennek szentelt zene ott hangzott el, ahol valóban a helyén van: istentiszteleti keretek között. Ez a legfontosabb!

Bárcsak egyre több helyen ismernék föl, hogy a zenének pontosan olyan liturgiai szerepe van, mint az istentisztelet bármely más elemének, hiszen szó és zene együtt hatásosabban tolmácsolhatja az igét! Bárcsak egyre több helyen ismernék föl, hogy a művészetet nem száműzni kell a templomból, hanem Isten dicsőségére Isten eszközévé formálni! Hiszen, Luther szavaival élve, a „legfőbb dolgot, az evangéliumot, száz haranggal, száz pompával és száz liturgiával kell hirdetni.” A színvonalas zenei alkalmakon túl legyen ez a legfőbb küldetése a zenés áhítatoknak és az istentiszteleti zenének. Hogy egyre több ember fejében és szívében, egyre több gyülekezet mindennapos és ünnepi gyakorlatában méltó helyére kerülhessen az Istennek szentelt zene.

Legyen áldás mindazok életén, munkáján, akik lelkészként, kántorként, karvezetőként, kórustagként vagy gyülekezeti tagként ezen munkálkodnak.

Bessenyei Mihály

Cantate!

Beszámoló a csapókerti gyülekezet kántori szolgálatairól

A Csapókert Debrecen keleti részén található. Egykor, nevéhez híven, apró házak és hatalmas gyümölcsösök jellemezték ezt a falura emlékeztető városrészt. Lakossága ennek megfelelően földművesekből és gyári munkásokból állt. Temploma 1937-ben épült, bár előtte a helyi iskolában tartottak istentiszteleteket és bibliaórákat. Az elmúlt évtizedben gyökeres változások történtek: a házak nagyok lettek, a kertek összezsugorodtak; a lakosság száma megnőtt, összetétele átalakult. E változások a gyülekezetben szintén megfigyelhetők: korfája megfiatalodott, és egyre több középkorú értelmiségi illetve egyetemista és középiskolás fiatal kezdte látogatni.

A gyülekezetben jelenleg ketten teljesítünk kántori szolgálatokat: Nádasi Dorottya 2001 óta és Bessenyei Mihály 1992 óta. Főállásban mindketten matematikát tanítunk, kántorképesítő vizsgánkat 1998-ban tettük le Miskolcon. Nádasi Dorottya a közeljövőben fejezi be orgonaművészi tanulmányait Karasszon Dezsőnél, Bessenyei Mihály pedig magánúton orgonál jelenleg Kovács Szilárd keze alatt. A kántori szolgálatok leírását 2000-ben készítettük el, s hagyta jóvá a presbitérium. Ezek szerint a kántorok feladata a következő: gyülekezeti énektanítás, énekkend összeállítása, kórusmunka, zenés istentiszteletek (vesperás, passió, orgonazenés áhítat) szervezése és közben tartása, illetve liturgikus orgonajáték.

1. Énektanítás

A gyülekezet énektanítása az istentiszteletek előtt 5–10 perccel, heti négy alkalommal történik, melyeken az istentiszteletre rendszeresen járók döntő többsége tevékenyen részt vesz. Amikor 1998-ban elkezdtük e szolgálatot, elsődleges célunk az énekkészlet bővítése volt. Ennek eredményeként jelenleg 92 zsoltárt és 335 dicséretet éneklünk, ami 69 önálló zsoltár- és 184 önálló dicséret dallamot jelent. Természetesen ezek közt vannak olyanok, amelyek csak néhányszor hangzottak el (például a 14-ik zsoltár csak kétszer), de igen sok ének állandó liturgiai használatba került: a 216-ik és 219-ik dicséretek ugyanolyan gyakoriak, mint az angolszász bűnbánati énekek. Tapasztalataink szerint életkortól függetlenül mindenki nyitott az „új” énekek tanulására. Különösen közkedveltek a régi, XVI. századi magyar énekek. Jól példázza ezt a következő eset is. Nagyböjt idején, az egyik istentisztelet előtt javaslatot kaptunk gyülekező énekre. „Melyik legyen az, Jucika néni?” — kérdeztem az angolszász „tájék” felé lapozva. „Legyen a 257-ik dicséret. Az olyan szép!”

Mostanában újabb énekeket ritkábban tanítunk, bár gyülekezeti tagoktól néha kapunk ilyen irányú kérést. Legutóbb a 37-ik zsoltárt szeretne volna megtanulni egyik kedves testvérünk. Kérését persze a legnagyobb örömmel teljesítettük. Nagy hangsúlyt fordítunk viszont arra, hogy az egyes zsoltárok és dicséret az adott lehetőségekhez képest a lehető legszebben szólaljanak meg. Az előttünk szolgálókat teljesítő két kántornak köszönhetően a ritmikus éneklés meghonosításával már nem volt gondunk. A gyülekezet a magyar énekek stílusos „előadását” is könnyen megtanulta. Meglepően sok gonddal járt viszont a már „ismert” dicséret helyes énekltetése: nehéz volt elérni például, hogy a 341-es vagy 457-es dicséreteket ne háromnegyedes lüktetésben szólaltassák meg. Általános tapasztalatunk, hogy az „új” énekek mindig szebben szólnak, mint az „ismertek”. Az is általános jelenség, hogy egy ének annál hangosabb, minél ismertebb. Ez gyakran ironikus következményekkel jár: gondoljunk csak az imént idézett 457-ik dicséretre, vagy másik végletként a 47-ik zsoltárra. A legtöbben megértették, hogy az ének tartalma és megszólaltatása szoros egységben van. Vagyis, nem az énekel szépen, akinek „kihallatszik a hangja a gyülekezetből”!

Idén kezdtünk el foglalkozni a vasárnapi iskolások énektanításával, melynek vezérfonala az énekeskönyv mellett a „Jézust áldja énekünk” című, igen színvonalas gyűjtemény. Ez a szolgálat még gyermekcipőben jár, a jövőben szeretnénk nagyobb hangsúlyt fektetni rá.

Az énektanítás minden gyülekezetben alapvető, hiszen egyrészt a 48-as énekeskönyv anyaga a legtöbb helyen zömében még ma is (!) újnak és ismeretlennek számít, másrészt az „ismert” kategória megszólaltatása gyakran igénytelen és kritikán aluli. Nem mindegy, hogy mit és hogyan éneklünk, mert az éneklés nemcsak vonzó, hanem taszító is lehet.

2. Énekrend összeállítása

Az énekrend összeállítása a református köztudatban jelenleg lelkészi feladatként szerepel. Számos érvet és gyakorlati tényt sorolhatnánk föl, hogy ez a gondolkodás alapvetően hibás. Most egyedül csak azt említjük meg, hogy ha ezt nem a kántor végzi, akkor semmi biztosíték nincs az újonnan megtanult énekek liturgiai használatba kerülésére. Jó lenne példát venni evangélikus és katolikus testvéreinktől, és visszatérni ahhoz a gyakorlathoz, amely valaha a református lelkész-kántor kapcsolatot is jellemezte.

Az énekrend összeállításkor alapvetően két szempontot veszünk figyelembe: az egyházi év adott szakát (amelyet egyházunk az utóbbi időben kissé mostohán kezel) és természetesen a lelkész mondanivalóját. Ádventtől Szentháromság-vasárnapiig a fennálló- és főének mindig az illető vasárnap tartalmára utal, függetlenül a prédikációtól. E két ének az „ünnepmentes” időszakban sem feltétlenül kapcsolódik az igehirdetéshez, hanem például a magasztalás vagy dicsőítés kap bennük hangot. Az istentiszteleteken elhangzó énekekről több évre visszamenően naplót vezetünk, amelynek anyagát az egyházi év végén összesítjük. Így az egyes énekek aránytalan ismétlődéseknek, vagy éppenséggel feledésbe merülésének elejét lehet venni. Hosszú távon az a célunk, hogy egy gazdag és értékes anyagból álló énekes repertoárt alakítsunk ki és plántáljunk a köztudatba. A kántori napló ebben a munkában is nagy segítség lesz majd.

Egyetlen istentiszteleten sem alkalmazunk „szétdarabolt” éneket, sőt igyekszünk elkerülni a dallamok ismétlődését is. A fő- és záróének, ha egy mód van rá, végig elhangzik. Akkor is, ha történetesen 8 versszakos: a református istentiszteletek nem az éneklés miatt hosszúak. Érdemes megemlíteni, hogy a 311-ik dicséret 13 versszakának eléneklése —a magyar dallamokhoz illő tempóban— nem több 6 percnél.

Az énekrend összeállítása igen gyakran vitatott liturgiai kérdéseket érint, amelyek közül most csak a keresztelessel és úrvacsorával kapcsolatosakra térünk ki. Kereszteleési ének kapcsán általában a 329-ik dicséret második versszakára gondolunk, holott ez az ének alapvetően a karácsonyhoz kötődik. Pedig bőven akad „valódi” kereszteleési tartalmú is: a 115-ik zsoltár hetedik verse, a 127-ik zsoltár harmadik verse, a 139-ik zsoltár kilencedik verse, a 430-ik dicséret harmadik verse, a 431-ik dicséret, vagy a 433-ik dicséret negyedik és

ötödik versei. Ennél is nagyobb gond azonban a „szokásos” úrvacsorai énekanyag. „Hirdetem nektek bűneitek bocsánatát” szól a lelkész, majd a gyülekezet a szent jegyekhez járulva éneklí, hogy „Bár bűn és kín gyötör”. Kegyelemhirdetés után bűnbánatot tartani egyszerűen hálátlanság Istennel szemben! Ezért fokozatosan áttértünk a 33-ik, 34-ik, 116-ik zsoltárok illetve a 254-ik, 298-ik és 451-ik dicséretes alkalmazására. Karácsonykor, húsvétkor és pünkösdkor pedig gyakran éneklünk az ünnephez kapcsolódó dicséreteket.

Az énekrend összeállítása kényes feladat. Sok tapintat, és ha kell, határozottság kell hozzá. Kezdetben sok kritikát kaptunk egyesektől amiatt, hogy „már megint ismeretlen éneket énekeltünk”. Mindig azoknak volt a legtöbb kifogásuk, akik sosem vettek részt az énektanulásokon. Néha a lelkészek is megkérdezték egy-egy ének kapcsán, hogy „ezt vajon ismeri-e a gyülekezet?” Ebből rögtön tudtuk, hogy ők bizony nem. Sajnos ritka vendégek az énektanuláson ők is, de ezt leszámítva mindenben támogatnak minket. A gyülekezet természetesnek tartja, hogy az énekekről a kántorok gondoskodnak.

3. Kórusmunka

A gyülekezeti kórusmunka az elmúlt három évben bontakozott ki. Eleinte gyülekezeti énekeket, régi szertartási énekeket, kánonokat tanultunk. Később négy-szólamú, közjátékos korálokkal és egyszerűbb polifon művekkel foglalkoztunk. Az első, igazán nagy kihívást jelentő darabot, Kodály Ádventi énekét az idén tanultuk meg. Próbákat heti egy alkalommal tartunk. A kórus összetétele időközben alaposan megváltozott. Jelenleg főként középkorú és egyetemista korú fiatalokból áll. Az állandó létszám mintegy 15 fő, a szólamok megosz-lása kiegyensúlyozottnak mondható.

A kórusnak kiemelt helye van a gyülekezet zenei és közösségi életében. A ves-perákon és passiókon, de más, nem zenei központú istentiszteleteken is állandó részt vesz. A próbákon a következő vasárnap elhangzó énekeket is gyakoroljuk, ez komoly húzóerőt jelent a gyülekezeti éneklésben. A szertartási énekek ismeretét és az istentiszteleti éneklésben történő részvételt alapvető elvárásnak tekintjük bármely gyülekezeti kórus esetén. A kórus közösségi formálása érdekében gyakran szervezünk közös kirándulásokat, koncertlátogatásokat. Az énekeseket közvetlen munkatársainknak tekintjük, áldozatos munkájukért és lelkesedésükért nagyon becsüljük őket. Öröm velük együtt szolgálni.

4. Zenés istentiszteletek

Gyülekezetünkben az első zsoltáros istentiszteletet a főiskola egyházzene-sz szakos hallgatói tartották 2001-ben. A kezdeményezésből immáron hagyomány lett: azóta 20 vesperát tartottunk. Ezek időpontját az egyházi év nevezetesebb szakához igazítjuk. A 2005/2006-os évben ez például a következők szerint alakul: Gaudete-vasárnap, kiskarácsony, Reminiscere-vasárnap, Cantate-vasárnap, áldozócsütörtök. Ehhez további egy-két alkalom járul még az ünnepmentes

félévben. A liturgiában régi és új zenei anyagot vegyesen használunk. Zsoltározáskor mindig elhangzik egy XVI. századi magyar, egy antifónás recitált és egy genfi változat. Néha alkalmunk nyílik pazar hangszeres közreműködésre (cselló, hegedű, oboa). A ráfelelő ének helyén többnyire hosszabb kórusművet éneklünk. A gyülekezet az antifonális és a hagyományos éneklésbe egyaránt bekapcsolódik. Az egyes liturgiai elemeket és énekeket nem „konferáljuk” be: egy lapocskán mindenki kézben tartja az istentisztelet „menetrendjét”. A vesperák iránti érdeklődést jól mutatja, hogy a résztvevők átlagos száma sosem csökken 50 fő alá, sőt gyakori a 60-as 70-es létszám is. Megjegyezzük, hogy a szokásos délutáni alkalmakra 10-nél többen ritkán jönnek el.

Az első passió istentiszteletet 2002-ben tartottuk. A passió János evangéliumán alapul, és mind a bibliai szövegek választását, mind a zenei összeállítást és kidolgozást tekintve saját munkánk. A bibliai szövegeket nem énekeljük, hanem dramatizálva felolvassuk. Az evangélium alatt az Ézsaiás 53-ik fejezetén alapuló 336-ik dicséretet énekeljük. A nyitó- és zárókorál (295:1, 341:6–7), valamint az evangélium utáni korál (340) kórusos és hangszeres közreműködést igényel. A passió, hasonlóan a vesperákhoz, igen sok érdeklődőt vonz.

Templomunk orgonája szerény hangszer, így az azon megszólaltatható anyag viszonylag behatárolt. Diszpozíciója: subbass 16', cello 8', principal 8', bourdon 8' salicional 8', octav 4', flota 2', mixtura, pedál és oktáv kopula. Az orgona 1905-ben épült, de csak 1946-ban vásárolta meg a gyülekezet a ceglédi zsinagógából. Építője Wegenstein, de mára kevés eredeti anyag maradt benne. Legutóbb tavaly javíttattuk a taksonyi Varga Orgonaépítő Céggel. Orgonazenés áhítatokra évente három-négy alkalommal kerül sor. Újabban elkezdtünk orgonás vesperákat tartani, amelyeken ugyan kevesebb az orgonazene, de minden liturgikus funkcióban szólal meg. Ezt a megoldást azért tartjuk szerencsésebbnek a szokásosnál, mert az orgonaművek zöme alapvetően nem koncerttermi, hanem istentiszteleti használatra íródott. Az orgonazenés áhítatok pedig, jelenlegi formájukban, inkább az előbbi gyakorlathoz állnak közel.

5. Liturgikus orgonajáték

A liturgikus orgonajátékokra mindketten nagy hangsúlyt fektetünk. Egy vasárnapi istentisztelet zenei megformálását már a hét elején elkezdjük az előadási darabok gyakorlásával és a korálok kiválasztásával. Gyakran alternatív harmonizációkat dolgozunk ki a korálkönyvi stílus élénkítése érdekében. Bizonyos esetekben ez a munka elkerülhetetlen: sok letét ugyanis, mint például a 257-ik, 273-ik vagy 302-ik dicséretké, lehetetlenné teszi a beszédszerű, rugalmas éneklést. Újabban rendhagyó cantus firmus technikákat is alkalmazunk, amelyben nagy segítség Karasszon Dezső „Nagyerdei Korálkönyve”. Ez a kézirat modern harmonizációkat alkalmaz, de leginkább olyan letéteket, amelyekben a basszus szólamban van a dallam. A gyűjtemény anyagának egy része szerepelni fog a most készülő Alternatív Korálkönyvben, amelyet Karasszon Dezső és Gárdonyi Zsolt közösen szerkesztenek.

A gyülekezeti énekek bevezetésére igyekszünk kidolgozott intonációkat alkalmazni. Nem ritka, hogy a fő és záró énekek előtt hosszabb (egy-másfél perces) saját korálelőjátékokat alkalmazunk, vagy más, „rendes” zeneszerzőtől származó darabot játszunk el. Az intonációk a délutáni istentiszteleteken már teljesen betöltik szerepüket, ugyanis itt nincs külön énekbemondás. Távlati céljaink közt szerepel ennek megvalósítása és alkalmazása a főistentiszteleteken is.

Az alapvető komponálási technikák elsajátításában nagy segítséget nyújtott nekünk a Karasszon Dezső és Kovács Szilárd által vezetett „liturgikus orgonajáték” nevű tantárgy. Sokat tanulunk a más „szolgatársakkal” folytatott személyes konzultációkból, illetve Gárdonyi Zsolt ilyen jellegű kurzusaiból, amelyek minden szempontból példaértékűek.

A kántori szolgálatokat alapvetően lelki munkának tartjuk, amely nagy felelősséggel, és ha Isten áldásait adja hozzá, nagy gyönyörűséggel jár. Az ószövetségi áldozatbemutatókról olvashatjuk, hogy nem az a lényeg: gerlefiókat visznek-e vagy tulkot, hanem hogy az áldozati állat ép-e vagy sem. Az Istennek szentelt zene pontosan ilyen áldozat — gondoljunk erre valamennyiszer gyülekezet elé állunk, orgona mellé ülünk, vagy éppenséggel intonációt írunk!

Bessenyei Mihály és Nádasi Dorottya

Vespera

Esti énekes istentisztelet a Vox Antiqua közreműködésével

Isten igéjét nemcsak szavakkal, hanem énekléssel és zenével is hirdethetjük. Az Istennek szentelt zene ügye már Dávid korának szertartási reformjában központi helyet foglalt el. (ld. 1Chr 25) Számos bibliai könyv, mint a Zsoltárok könyve, az Énekek Éneke, vagy ami nem annyira közismert: a legtöbb próféta irat, énekelve, gyakran gazdag hangszeres közreműködéssel szólalt meg. Isten dicsőítése éppoly fontos helyet foglalt el a liturgiai gyakorlatban —és a hívek gondolkodásában— mint a róla szóló tanítás vagy prédikáció.

A szent zene a keresztyén egyház életében is kulcsszerepet játszott. Már az egészen korai időkben megjelentek olyan istentiszteleti formák, amelyeken Isten dicsőítése és magasztalása állt a középpontban. Klasszikusan ilyen forma a vespera (vecsernye), mely a régi magyar református gyakorlatnak szerves része volt, mint ahogy katolikus és evangélikus testvéreinknél helyenként ma is az. Manapság egyre több gyülekezetünk kezdi újra fölfedezni ezt a formát, de még inkább az abban rejlő igei-zenei és közösségi lehetőségeket.

Nálunk a vesperák négy éve rendszeresek. Idén október 9-én tartottuk a huszadikat, ahol rendhagyó módon, de reméljük: hagyományt teremtve, a Vox Antiqua kamarakórus szolgált Kiss Csaba vezényletével. A szertartás összeállításakor Bach-korabeli istentiszteleti mintákat is figyelembe vettünk:

Orgona előjáték — J. S. Bach: C-dúr prelúdium, BWV 547
 Segítségül hívás (kórus és gyülekezet)
 Zsoltár — 111 (orgona intonáció, majd kórus és gyülekezet)
 Motetta — J. S. Bach: Lobet denn Herrn, alle Heiden, BWV 230 (kórus)
 Zsoltár — 252 (orgona intonáció, majd kórus és gyülekezet)
 Igeolvasás, csöndesség (lelkipásztor)
 Motetta — Gárdonyi Zoltán: Élet és békeesség (kórus)
 Korál — 264 (orgona intonáció, majd kórus és gyülekezet)
 Párvers (kórus és gyülekezet)
 Mária hálaéneke (kórus és gyülekezet)
 Imádság, Miatyánk, Áldás (lelkipásztor)
 Orgona utójáték — J. S. Bach: C-dúr fuga, BWV 547
 Áldásmondás (kórus és gyülekezet)

Ennek a vesperának kettős célja volt. Elsőként szerettünk volna rámutatni arra, hogy az orgona- és kórusművek jelentős része alapvetően nem koncerttermi, hanem istentiszteleti használatra íródott. Most a motetták, korálelőjátékok és szabad orgonaművek a megfelelő liturgikus funkcióban, ott és akkor szólalhattak meg, ahol valóban a helyükön vannak. Tehát nem *hangversenyt* akartunk rendezni, hanem *istentiszteletet* tartani. Másodszor és legfőbbképpen szerettük volna, hogy Isten magasztalása, az „Úrban való öröm” (Ph 4,4) kerüljön figyelmünk középpontjába. Ezt azért tartottuk fontosnak, mert jelenlegi egyházi gyakorlatunkra a *tanítás* a jellemző; a hivatalos rendtartásban nincs, vagy alig van olyan forma, amely a *dicsőítésre* építene.

A vesperán —a vendégkórossal és más gyülekezetből jöttekkel együtt— mintegy nyolcvan vettünk részt. Most is, mint általában, agapéval (szeretetvendégséggel) folytattuk az együttlétet. Köszönet ezért a felemelő alkalomért a Vox Antiqua kamarakórus tagjainak és vezetőjének, a szeretetvendégség szervezőinek, és mindenkinek, aki hangjával társult az Istent dicsőítő menyeyi seregek kórusához. Dicsőség Istennek!

Bessenyei Mihály

HÍREK

A Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Karának alapítására emlékeztek 2005 októberében. Az évforduló alkalmából az intézmény új kórusmű írására kérte fel Draskóczy Lászlót. Maga a szerző így vall művéről: „A kantáta szövegét Károli Gáspár: *Két könyv* c. műve (1563) első részéből merítettem, ahol szerzője azon elmélkedik, hogy országunk, amely *fényes, hatalmas és erős*, hogyan válhatott ennyire nyomorulttá és szerencsétlenné. Ennek okát abban leli meg, hogy magyar népünk elfordult Istentől és a *fősenység, kevélység*,

irigység, részegeskedés, uzsoráság, tolvajság, paráznaság bűnében él, amely nem tetszik Istennek: *Ezért rabolják ki országunkat és ezért veretett el országunk határa* — írja. Ezek a gondolatok ma, a XXI. század elején véleményem szerint még mindig ugyanúgy érvényesek, mint 442 évvel ezelőtt, de hiszem, hogy helyzetünk nem reménytelen és van kiút, ha akarunk, visszafordulhatunk Istenhez. Vigyázzunk, nehogy beteljesedjék rajtunk a Biblia-fordító Károli Gáspár borúlátó megállapítása: *Valamely ország és nemzetség Istennek nem szolgál, el kell annak pusztulni.*